Azimut

Comarcal Senderisme

19

Bages

17 excursions a peu

Pol Huguet i Estrada

Cossetània Edicions

Col·lecció: Azimut Comarcal
Sèrie Senderisme • 19

BAGES

17 excursions a peu

POL HUGUET I ESTRADA

Cossetània EDICIONS

L'edició d'aquest llibre ha comptat amb la col·laboració de:

CONSELL COMARCAL DEL BAGES

Primera edició: octubre del 2016

© del text i de les fotografies: Pol Huguet i Estrada

© d'aquesta edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 - 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Formes Gràfiques Valls, SA

ISBN: 978-84-9034-533-7

DL T 1128-2016

Índex

INTRODUCCIÓ 5
Informació i recomanacions sobre les caminades 7
Atractius turístics principals 9
Comunicacions i transport públic 11
Situació i relació dels recorreguts 12

ELS ITINERARIS 13
1. El Cogulló de Cal Torre, ermites i panoràmiques 14
2. Callús, el torrent de Jaumandreu i un altiplà de vinyes 20
3. Masies de Castelltallat, boscos i petjades fòssils 26
4. La torre de Castellnou i el poble abandonat del Putxot 32
5. La serra de l'Obac, l'Hospital de Sang i la cova de la Cort Fosca 38
6. Als peus de Montserrat 44
7. Les ermites amagades de Montserrat 50
8. Montserrat en estat salvatge 56
9. Boscos, fonts i modernisme a la riera de Rajadell 62
10. El pou de glaç i els gorgs de la riera de Guardiola 68
11. El Cardener i la riera de Navel 74
12. Les vinyes d'Artés i la font de les Tàpies 80
13. La Sèquia de Manresa, un canal medieval entre boscos 86
14. Planes cerealistes, l'alzina de Querol i les Torres de Fals 92
15. L'arquitectura del vi a la vall del Flequer 100
16. La riera de Mura i els Tres Salts del Llobregat 106
17. Història natural i humana als volts de Manresa 112

Gràcies al Ferran Sabaté per acompanyar-me
un cop més en tantes caminades.

Torre de Castellnou

Introducció

El Bages, situat al centre de Catalunya, és la novena comarca més extensa (1.092 km^2), la desena més poblada (175.527 habitants l'any 2014) i la catorzena quant a densitat de població (161 hab/km^2). Al seu interior, però, hi ha realitats molt diferenciades. Al centre, Manresa exerceix de capital de la comarca i, en segons quins serveis, també d'algunes comarques veïnes, sobretot del Solsonès i el Berguedà. Té una població d'uns 76.000 habitants i, després de les ciutats de l'àrea metropolitana de Barcelona i de les capitals provincials, és una de les ciutats més poblades de Catalunya. Al voltant de Manresa, els pobles de Sant Joan de Vilatorrada, Santpedor, Sant Fruitós de Bages i Navarcles han crescut notablement les darreres dècades, en la funció de residència de molts treballadors manresans, i han constituït una petita àrea metropolitana de Manresa. A les valls dels dos rius bagencs, i amb una indústria lligada històricament a les mines de potassa i a les colònies tèxtils, hi ha els altres nuclis de la comarca amb una població superior als 5.000 habitants: a la riba del riu Cardener, Cardona i Súria (a més de Manresa i Sant Joan, ja esmentats); i a la del Llobregat, Navàs, Sallent i Sant Vicenç de Castellet.

Així, una proporció molt alta de la població i de la indústria es concentra en poblacions a la vora dels rius i de la capital. Per contra, a ben poca distància d'aquestes poblacions, fins i tot en els mateixos municipis, el paisatge rural i forestal esdevé predominant. De fet, és un dels grans atractius de molts pobles de la comarca i de la mateixa ciutat de Manresa: en pocs minuts a peu, es pot passar d'estar al mig d'un ambient urbà, amb molts serveis i activitats culturals, a estar al mig de boscos i camps, o a la riba d'una de les nombroses rieres salvatges i bucòliques que travessen la comarca, des de les muntanyes que la rodegen cap a les valls del Cardener i el Llobregat. Finalment, a les zones més allunyades dels rius i dels eixos de comunicació, que generalment hi discorren paral·lels, trobem poblets petits, extenses zones muntanyoses cobertes de bosc, grans masies aïllades entre camps de cereals i un paisatge que moltes persones associarien al Prepirineu.

Així, a tall de resum, les grans unitats geogràfiques de la comarca són:

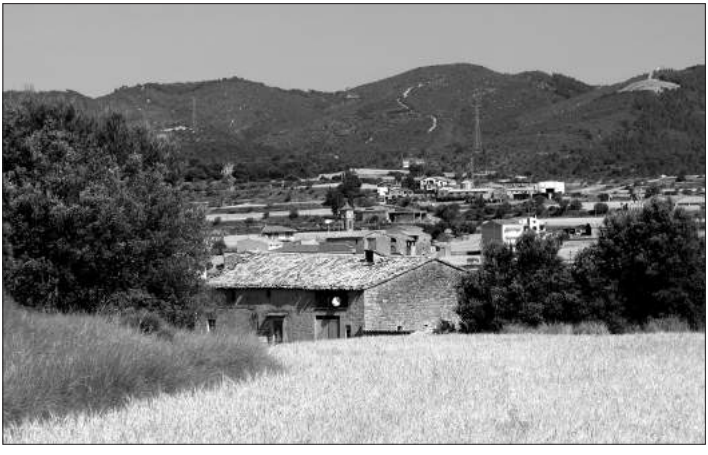
- La vall del Cardener, des de l'extrem nord-oest de la comarca fins al centre.
- La vall del Llobregat, que travessa la comarca de nord a sud.
- El Pla de Bages, al centre de la comarca, i cobert d'extenses planes de cereals, nombroses vinyes i alguns polígons industrials.
- La serra de Castelltallat i la serra de Rubió, a l'oest i sud-oest, amb muntanyes d'uns 900 m, una gran extensió forestal i molt poca població.

- La serra de l'Obac i les valls del Montcau, que pertanyen al Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac, a l'est de la comarca, amb alternança de boscos, paisatges rocosos i agrests i pràcticament deshabitats, més enllà dels pintorescs pobles de Talamanca, Mura i Rocafort.
- Montserrat, a l'extrem sud del Bages, que inclou els cims més alts de la comarca (Sant Jeroni, 1.236 m), el monestir i tota la cara nord del massís.

INFORMACIÓ I RECOMANACIONS SOBRE LES CAMINADES

Aquesta guia recull disset caminades per alguns dels indrets més interessants i representatius de la comarca, des de les valls dels rius i rieres fins a les muntanyes més altes i el Pla de Bages. En uns quants casos, són llocs emblemàtics i coneguts, mentre que uns quants itineraris transiten per zones ben solitàries, on rarament hi trobarem gaires persones, o cap. Els recorreguts solen resseguir els indrets de la comarca amb un interès natural i paisatgístic més elevat, alhora que procuren visitar aquell patrimoni històric menys accessible en cotxe i, per això, poc conegut. Les primeres vuit tenen les muntanyes i l'ascens a cims com a eix principal, mentre que les nou darreres solen resseguir rieres o transitar per zones amb menys desnivell, tot i que hi ha poques zones del Bages que siguin realment planes del tot.

El punt d'inici és, sovint, fora de pobles i requereix, en la majoria de casos, la utilització d'un vehicle privat per accedir-hi. Cal seguir bé les indicacions per arribar-hi. La utilització del mapa comarcal de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC) o dels mapes excursionistes d'algunes de les zones ens pot ajudar a situar-nos.

El poble de Fonollosa, als peus de la serra de Castelltallat

La majoria d'itineraris tenen una dificultat baixa o mitjana, amb desnivells positius mitjans (d'entre 200 i 500 m) i una durada d'entre dues i quatre hores. La dificultat mitjana o alta d'alguns itineraris es deu al pas per trams de corriols estrets, dreturers i, en algun cas, relliscosos. Però, en general, els itineraris discorren per pistes forestals i corriols agradables, a l'abast de qualsevol excursionista.

Quant a l'època de l'any, tots els itineraris es poden fer en qualsevol moment sense grans dificultats, tot i que en alguns casos, a l'apartat d'observacions, s'especifica quina època és més o menys adequada. A les zones baixes del Bages, a l'estiu, hi sol fer molta calor, cosa que desaconsella realitzar aquells itineraris més assolellats, mentre que poden ser una bona opció els itineraris on es pot fer una remullada en una riera o els de les zones més elevades o ombrives. En el cas de les rieres, són més espectaculars en èpoques de pluja, però també són més difícils de travessar. Per totes aquelles caminades que pugen a cims i que tenen unes bones vistes panoràmiques, és aconsellable fer-les en dies de bona visibilitat. La millor visibilitat es produeix amb temperatures i humitats baixes, com els dies assolellats d'hivern i primavera, segurament els més agradables de l'any.

Pel que fa a l'aigua, la majoria de rutes no tenen cap font i, en els casos que sí, no es pot confiar que sempre ragin. Per tant, cal anar preparats amb aigua de sobres.

ATRACTIUS TURÍSTICS PRINCIPALS

Parcs naturals

En l'àmbit naturalístic, els dos parcs naturals de la comarca tenen una gran rellevància. El Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac, compartit amb les comarques del Vallès Occidental i el Moianès, és un dels parcs naturals més freqüentats de Catalunya, sobretot per habitants de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Les seves roques curioses, les nombroses coves i una llarga història humana en fan un indret ben atractiu.

La Muntanya de Montserrat és el parc natural més visitat de Catalunya, tot i que una gran proporció dels visitants es concentren en el monestir i voltants. Les nombroses ermites disperses, les agulles amb formes capcioses que són un referent mundial de l'escalada i la vegetació singular de roques i canals perdudes fan d'aquest massís un referent turístic i excursionista per a milions de catalans i turistes estrangers.

Patrimoni històric

La població de Cardona és, després de Montserrat, un dels altres atractius turístics més coneguts de la comarca, que també combina patrimoni cultural i natural. S'hi pot visitar el poble medieval, el majestuós castell de Cardona (escenari destacat de grans esdeveniments històrics, com la guerra de Successió), i les mines de sal, un espectacle geològic i visual únic a Catalunya.

Vista del monestir de Montserrat

El monestir de Sant Benet de Bages és un referent en l'àmbit del turisme cultural, amb tres grans atractius: la visita medieval del monestir romànic, la visita modernista a la casa del pintor Ramon Casas i la visita gastronòmica a la Fundació Alícia.

La Sèquia de Manresa és un dels indrets més freqüentats pels bagencs, tot i que és poc coneguda a la resta del país. És un canal medieval de 26 km, molt ben conservat i amb trams bucòlics entre boscos i camps. Acaba el seu recorregut al Parc de l'Agulla, un gran parc al voltant d'un llac artificial de dimensions notables.

Fa poc menys d'un any, el territori que comprèn els trenta municipis del Bages, els cinc municipis del Moianès que abans pertanyien al Bages (l'Estany, Santa Maria d'Oló, Calders, Monistrol de Calders i Moià) i Collbató van ser reconeguts com a Geoparc Mundial UNESCO, després que des del 2012 ja van ser reconeguts com a Geoparc de la Catalunya Central, primer i únic de Catalunya. Un Geoparc és un territori amb una geologia de rellevància mundial, una geologia que condiciona i ha condicionat el paisatge, la història, la gastronomia, i en general, la cultura dels pobles que hi habiten. En aquest Geoparc, la muntanya de Montserrat i el seu llegat cultural i espiritual són el millor exemple. Els Geoparcs tenen com a principals objectius la conservació, l'educació i divulgació, i el desenvolupament sostenible del territori mitjançant el geoturisme.

La ciutat de Manresa disposa d'una gran oferta de serveis, però, a més, de diversos atractius turístics d'un gran interès. La Seu és una de les esglésies gòtiques més importants de Catalunya i l'emblema d'un nucli històric medieval molt extens; la Cova de Sant Ignasi és un punt de referència religiós i espiritual d'àmbit mundial, que compta amb una

La Seu de Manresa

publicitat notòria arran de la celebració, l'any 2022, dels 500 anys de l'estada del sant a la ciutat; i el passeig de Pere III és l'artèria principal de l'eixample, lloc predilecte per prendre la fresca, a l'ombra de grans plàtans i diversos edificis modernistes.

A la comarca hi ha nombrosos castells i esglésies romàniques: a més del castell de Cardona, cal destacar els castells de Balsareny, Súria, Castellar, Sant Vicenç de Castellet i Castellbell, així com diverses torres de defensa com les torres de Fals, Coaner i Castellnou. Quant al romànic, el Bages té més de cinquanta esglésies, d'entre les quals cal destacar: Sant Cugat del Racó, Sant Julià de Coaner, Sant Pere de Castellfollit, Santa Maria de Matadars, Sant Andreu de Castellnou, Santa Eugènia de Relat, Sant Esteve de Sallent, Sant Martí de Mura o Sant Mateu de Bages, entre d'altres.

El turisme rural ha estat una aposta decidida, des de fa anys, de moltes masies de la comarca, que ofereixen allotjament tranquil, bona gastronomia i un entorn de camps, boscos o poblets a poca distància de les grans ciutats catalanes.

El turisme industrial de la comarca es vehicula a través de nombroses colònies tèxtils escampades al llarg del Cardener i el Llobregat, diverses fàbriques del segle XIX en poblacions industrials com Sallent i Manresa, les mines de Cardona o el Museu de la Tècnica de Manresa, especialitzat en el món de la cinteria i en l'ús de l'aigua de la Sèquia.

L'enoturisme també pren força en una comarca que disposa de la Denominació d'Origen Pla de Bages i d'una llarga història vinculada al món de la vinya, el vi i el cava. Escampats per la comarca, podem trobar uns conjunts de tines de pedra enmig de les vinyes únics a Catalunya, per quantitat i tipologia, i un paisatge modelat per les feixes que, durant el segle XIX, havien cobert tota la comarca i l'havien convertit en la principal productora de vi de Catalunya.

Cultura

Manresa és l'epicentre cultural de la Catalunya Central. El teatre Kursaal presenta una programació molt extensa i de referència, amb un registre de més de 80.000 espectadors l'any 2014 i 140 espectacles de teatre, dansa i música. La fira medieval de l'Aixada, al febrer, i la Fira Mediterrània, de música d'arrel tradicional, a l'octubre, són els grans esdeveniments de la ciutat, juntament amb la festa major, que se celebra a finals d'agost. A la resta de comarca, algunes de les festes més destacades són la Festa dels Traginers de Balsareny, el febrer; les Caramelles de Súria per Setmana Santa; les Enramades de Sallent per Corpus; la Fira dels Matiners d'Avinyó, el mes de maig; el Corre de Bou de Cardona, el setembre; i el Pessebre Vivent de Fals, per Nadal.

La comarca del Bages és travessada per diversos itineraris de caire turístic i cultural d'escala catalana o peninsular. És el cas del Camí del Bisbe i Abat Oliba, entre els Pirineus i Montserrat; la variant catalana del Camí de Sant Jaume, que travessa Catalunya des de Sant Pere de Rodes fins a l'Aragó; el Camí Ignasià, que arriba a Manresa procedent de Loiola (País Basc); o la ruta dels 3 Monts, que uneix el Montseny, Sant Llorenç del Munt i Montserrat.

COMUNICACIONS I TRANSPORT PÚBLIC

El Bages és una comarca molt ben connectada per carretera amb bona part de Catalunya: des de l'àrea metropolitana de Barcelona, l'autopista C-16 o les carreteres C-55 i C-58; tant des de Lleida com des de Girona, l'Eix Transversal o C-25; i des de Tarragona, l'Eix Diagonal, que inclou la C-15 i un tram de la C-37.

Per arribar a la comarca en transport públic, els mitjans de transport més utilitzats i que tenen una major freqüència són:

- Línia de tren R4 (Renfe): Barcelona, Sabadell, Terrassa i Manresa, que continua com a regional fins a Lleida.
- Línia de tren R5 (FGC): Barcelona, Martorell, Monistrol de Montserrat i Manresa.
- Línia d'autobús Barcelona-Manresa.
- Eix Bus: Girona, Vic, Manresa, Tàrrega i Lleida.

Per desplaçar-se dins de la comarca, existeix una xarxa d'autobusos amb certa freqüència entre setmana, però amb un servei escàs o nul els caps de setmana.

SITUACIÓ I RELACIÓ DELS RECORREGUTS

1. El Cogulló de Cal Torre, ermites i panoràmiques
2. Callús, el torrent de Jaumandreu i un altiplà de vinyes
3. Masies de Castelltallat, boscos i petjades fòssils
4. La torre de Castellnou i el poble abandonat del Putxot
5. La serra de l'Obac, l'Hospital de Sang i la cova de la Cort Fosca
6. Als peus de Montserrat
7. Les ermites amagades de Montserrat
8. Montserrat en estat salvatge
9. Boscos, fonts i modernisme a la riera de Rajadell
10. El pou de glaç i els gorgs de la riera de Guardiola
11. El Cardener i la riera de Navel
12. Les vinyes d'Artés i la font de les Tàpies
13. La Sèquia de Manresa, un canal medieval entre boscos
14. Planes cerealistes, l'alzina de Querol i les Torres de Fals
15. L'arquitectura del vi a la vall del Flequer
16. La riera de Mura i els Tres Salts del Llobregat
17. Història natural i humana als volts de Manresa

Bosc del Coll de Port

Itinerari • 1

El Cogulló de Cal Torre, ermites i panoràmiques

Castellfollit del Boix • riera de la Grevalosa • Santa Cecília de Grevalosa • Cogulló de Cal Torre • Castellfollit del Boix

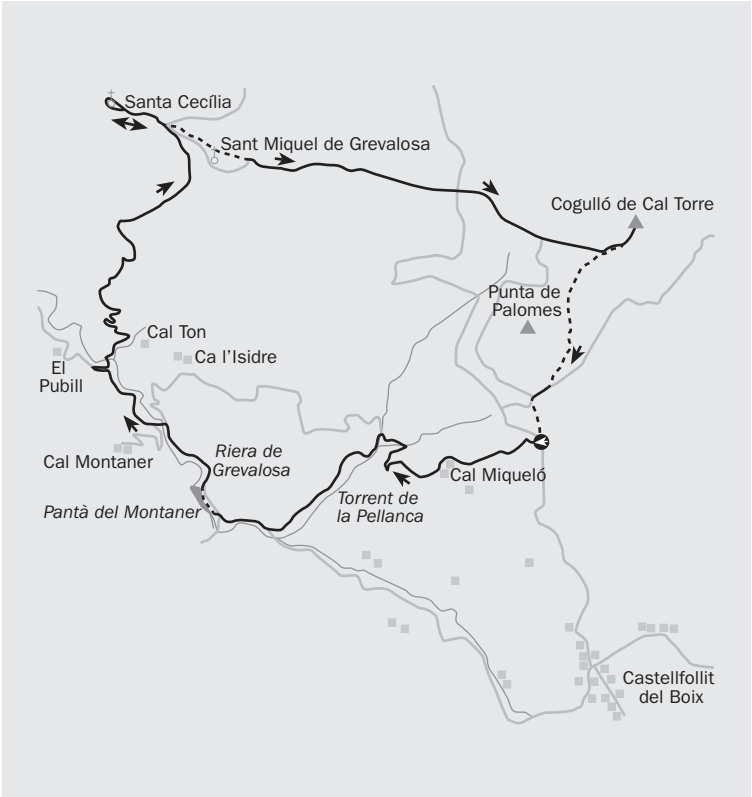
Descripció

Aquest itinerari comença entre camps de cereals i antigues feixes d'oliveres i vinya. A continuació, baixa cap als boscos espessos de la riera de la Grevalosa, on trobarem un petit i acollidor pantà, abans de començar una pujada considerable cap a les ermites de Santa Cecília i Sant Miquel de Grevalosa. Per acabar, arribarem al cim més alt de la serra de Rubió, el Cogulló de Cal Torre, un dels millors miradors de la comarca, amb molt bones vistes del Pla de Bages i dels cims de la meitat de Catalunya. Per això és molt aconsellable fer aquesta ruta un dia amb bona visibilitat.

Itinerari

- **Distància:** 11 km.
- **Temps:** 3 h 30'.
- **Desnivell positiu acumulat:** +350 m.
- **Dificultat:** 2.
- **Punts d'aigua:** Al poble de Castellfollit del Boix.
- **Accés:** A l'extrem nord del nucli de Castellfollit del Boix, al revolt que fa la pista asfaltada davant d'uns contenidors i un pal indicador, seguim amb cotxe la pista de terra en direcció nord, cap al Cogulló de Cal Torre, sempre recte durant 1,4 km. Deixem el cotxe just als peus d'un turó, en una bifurcació de camins al costat d'un camp d'ametllers i un pal indicador que ens informa que som al trencall de Cal Miqueló.
  Per arribar a Castellfollit des de Lleida, se surt de la C-25 per Castellar i es puja per una pista asfaltada fins a Castellfollit. Si es ve de Manresa o Igualada per la C-37, es pren la sortida de Maians o Canyelles i es puja fins al poble.
- **Observacions:** És especialment recomanable fer l'excursió un dia amb bona visibilitat.

0 h. Comencem l'itinerari als peus del pal indicador "Trencall de Cal Miqueló". Prenem la pista de l'esquerra del camp d'ametllers, lleugerament en baixada, cap a

Santa Cecília de Grevalosa

una gran alzina. Aviat, mirant a l'esquerra, al fons de la fondalada veiem una barraca de pedra seca i, a la dreta, una mica més amunt, una petita vinya, representativa d'una de les activitats econòmiques del municipi. Arribem a Cal Miqueló, rodegem la masia i, just passat l'edifici, girem cap a l'esquerra, tot ignorant un caminet que s'endinsa al bosc. Travessem un camp de conreu i el camí baixa amb ganes entre pins blancs, pinassa i roures, a més d'algunes alzines i aurons. El camí creua dos petits torrents, normalment secs, i en un encreuament de camins prenem el que planeja, cap a l'esquerra. Anem baixant, amb una bonica vall conreada a mà esquerra. Se'ns ajunta una pista per la dreta i seguim avall.

30' (2,2 km). Arribem a una pista asfaltada amb el pal indicador del camí de Castellar. Seguim avall. Aviat, uns plafons ens informen sobre la fauna del pantà de Muntaner. Ens acostem al pantà, a la nostra esquerra, i l'anem resseguint cap a la dreta per un petit corriol dins del bosc. Cap al final del pantà, tornem a la pista asfaltada i la seguim avall durant un quilòmetre. Així, creuem la riera per un pontarró, fem dos revolts pronunciats i, quan trobem una pista de terra que baixa cap a la dreta i enrere, la prenem. Si, seguint la pista asfaltada, ens trobem una gran masia ran de carretera, és que ens hem passat de llarg.

1 h (3,8 km). Baixem per la pista de terra, cap a la vall. Travessem a gual la riera de la Grevalosa, que més tard confluirà amb la riera de Rajadell i, aquesta, al seu torn, amb el riu Cardener. Ens acomiadem de la vall i a partir d'ara seguirem sempre la pista principal fins a Santa Cecília, amb una llarga pujada, durant la qual deixarem enrere els boscos espessos per entrar en un paisatge de matollars i boscos joves, que han crescut a partir dels grans incendis que van afectar diverses zones del municipi els anys 1980 i 1986. Així, la pista puja en ziga-zaga i amb força.

El pantà de Muntaner

Identificació de cims des del Cogulló

Si comencem a partir de Montserrat, seguint en sentit antihorari trobarem Sant Llorenç del Munt a l'extrem dret d'una llarga carena, i el Montcau a l'extrem esquerre. A continuació, més al nord-est, podem veure el Montseny al fons, i tot seguit els característics altiplans de Cabrera i Aiats i el Puigsacalm. Més al nord, al Pirineu, de dreta a esquerra, podem veure, segons el dia, el Ripollès (amb el Puigmal com a cim més destacat), i al Berguedà el Puigllançada, el Moixeró, el Pedraforca, la serra d'Ensija, el Cadí al fons, la serra del Verd (ja al Solsonès) i el Port del Comte. Cap al nord-oest, en dies de bona visibilitat, podem arribar a contemplar els cims del Pallars i del Pirineu aragonès (Mont Perdut, Aneto...). I, per acabar, busquem al sud-oest les Muntanyes de Prades, entre la Conca de Barberà i el Baix Camp.

Vistes des del Cogulló

Superem uns camps i unes vinyes joves. Després d'una nova pujada, arribem a un replà i veiem l'ermita de Santa Cecília al turó de davant. Al cap d'una estona se'ns ajunta una pista per la dreta, que dóna accés a un hidrant per a bombers. Seguim pujant fins a la carena, mentre contemplem a l'esquerra la profunda vall de la Grevalosa, 200 metres per sota nostre.

1 h 45' (5,8 km). Dalt de la carena trobem un encreuament de camins i un pal indicador. Ara ens desviem un moment per anar a veure Santa Cecília de Grevalosa, una ermita del romànic tardà que ha sofert nombroses reformes, i les bones vistes que hi ha de la vall i del Pirineu. Un plafó ens il·lustra sobre el conjunt d'ermites romàniques de la zona. Si volem, uns metres avall, darrere de l'ermita, hi ha una gran esplanada on podem fer una bona parada i on se sol celebrar l'aplec anual de Sant Marc. Tornem al pal indicador a l'encreuament de camins.